

Отримано: 10.08.2014 р.

Прорецензовано: 22.08.2014 р.

Прийнято до друку: 25.09.2014 р.

Войтович Л. М. Особливості формування страхової власності в Україні / Л. М. Войтович // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 26. – С. 51–54.

УДК: 368.023; 330.11.62 (477)

JEL-класифікація: G22

Войтович Людмила Мирославівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАХОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті автор дослідив особливості страхової власності в Україні. Вивчено основні форми власності згідно Закону України «Про власність». Проаналізовано основні види страхової власності в Україні – приватної, колективної та державної. Розглянуто переваги створення страхових компаній у формі акціонерних товариств, що дозволило виділити основні види акціонерних страхових компаній, які здійснюють свою діяльність в Україні. Охарактеризовано страхові компанії, створені у формі товариств з додатковою відповідальністю та повних товариств і виділено їх характерні ознаки. Розмежовано поняття страхова компанія з іноземним капіталом та іноземна страхова компанія. Визначено види державної власності та охарактеризовано умови діяльності державних страхових компаній в Україні.

Ключові слова: страхова власність, акціонерна страхова компанія, відкриті (публічні) страхові компанії, закриті (приватні) страхові компанії, іноземна страхова компанія, страхова компанія з іноземним капіталом, державна страхова компанія.

Войтович Людмила Мирославівна,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры банковского и страхового бизнеса
Львовского национального университета имени Ивана Франко

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАХОВОЙ СОБСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

В статье автор исследовал особенности страховой собственности в Украине. Изучены основные формы собственности согласно Закону Украины «О собственности». Проанализированы основные виды страховой собственности в Украине – частной, коллективной и государственной. Рассмотрены преимущества создания страховых компаний в форме акционерных обществ, что позволило выделить основные виды акционерных страховых компаний, осуществляющих свою деятельность в Украине. Охарактеризованы страховые компании, созданные в форме обществ с дополнительной ответственностью и полных обществ и выделены их характерные признаки. Разграничены понятия страховая компания с иностранным капиталом и иностранная страховая компания. Определены виды государственной собственности и охарактеризованы условия деятельности государственных страховых компаний в Украине.

Ключевые слова: страховая собственность, акционерная страховая компания, открытые (публичные) страховые компании, закрытые (частные) страховые компании, иностранная страховая компания, страховая компания с иностранным капиталом, государственная страховая компания.

Liudmyla Voytovych

PhD, Associate Professor, Associate Professor of Department of Banking and Insurance business,
Ivan Franko National University of Lviv

FEATURES OF FORMATION OF INSURANCE PROPERTY IN UKRAINE

In the article author the features of insurance property in Ukraine is explored. The basic form of property according to the Law of Ukraine «About Property» are learned. The basic types of property insurance in Ukraine – private, collective and public are analyzed. The advantages of creating insurance companies in the form of joint-stock companies are considered, which allowed to identify the main types of joint stock insurance companies in Ukraine. The insurance companies set up in the form of additional liability and general partnerships and highlighted their characteristic features are characterized. The concept insurance company with foreign capital and foreign insurance companies are differentiated. The types of public property and describes conditions of state insurance companies in Ukraine are defined.

Keywords: insurance property, joint stock insurance company, open (public) insurance companies, closed (private) insurance companies, foreign insurance company, the insurance company with foreign capital, the state insurance company.

Постановка проблеми. Власність – це результат історичного розвитку суспільства, а відповідно і суспільного виробництва, яке і забезпечує цивілізоване існування людини завдяки створенню в процесі

виробництва матеріальних благ. Відносини власності становлять сутність усієї системи суспільних виробничих відносин будь-якої держави. І це дійсно так, оскільки їх розвиток забезпечує розвиток всієї соціально-економічної системи в державі, створення національного багатства, бізнесу. Власність є основою і рушійною силою страхового ринку у системі фінансового сектору національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на значущість страхової власності у ефективному функціонуванні страхової системи України особливого значення набуває чітке й однозначне тлумачення страхової власності та її видів. Вагомий внесок у дослідження теоретичних засад діяльності страхових компаній та страхової системи зробили такі вчені України і ближнього зарубіжжя, як О. Василик, Ю. Гусев, Н. Добош, О. Журавка, С. Козьменко, О. Музика, С. Осадець, В. Пластун, Н. Ткаченко, О. Шкарпова, Т. Яворська та ін.

В Україні немає комплексних спеціальних досліджень, присвячених проблематиці теоретичного підґрунтя формування власності страхових компаній за брак інформації з офіційних джерел. На жаль вітчизняними науковцями не приділяється належної уваги до вивчення страхової власності і немає однозначної відповіді щодо сутності цього поняття, оскільки усі вчені дотримуються власних поглядів щодо її видів та переваг та недоліків створення страхових компаній у певних формах власності.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад розвитку страхової власності в розрізі страхових компаній як структурних елементів страхової системи України.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі основні завдання:

- дослідити сутність страхової власності;
- охарактеризувати види та класифікацію страхової власності в Україні;
- виділити характерні риси створення та діяльності страхових компаній як структурних елементів страхової системи України.

Виклад основного матеріалу. Згідно Закону України «Про власність» власність виступає у приватній, колективній та державній формі і всі вони є рівноправними. Суб'єктами страхової власності в Україні виступають елементи страхової системи України (страхові компанії, перестрахові компанії, філії страховиків-нерезидентів, товариства взаємного страхування і страхові та перестрахові пули). Проте, зосередимо свою увагу лише на страхових та перестрахових компаніях, оскільки філії страховиків-нерезидентів та товариства взаємного страхування можуть функціонувати в Україні згідно чинного законодавства, проте на даний час не здійснюють свою діяльність. Страхові та перестрахові пули є тимчасовими об'єднаннями вже створених раніше страхових та перестрахових компаній, тому виходить потрібно із власності цих організацій. За іншим підходом їх можна розглядати як колективну власність, оскільки до об'єднання можуть входити як приватні компанії, так і державні та іноземні страхові та перестрахові компанії.

У розрізі поданої класифікації розглянемо детальніше особливості формування страхової власності і приналежність страхових компаній до конкретної форми власності в Україні.

Страхова приватна власність – це форма власності, що передбачає право контролю страхових ресурсів за окремою особою, що є власником страхової компанії. Приватну форму власності страхових компаній в Україні визначити складно через відсутність потрібної інформації у відкритих джерелах. Неможливо дослідити приватних власників страхових компаній та їх частку у капіталі страхової компанії, оскільки вони ніде не прописані як, наприклад, власники банківських установ. Прикладом приватної форми власності у світі є англійська корпорація «Ллойд», кожен член відповідно до своїх фінансових можливостей страхує певний вид ризику. До групи приватної власності можна зачислити іноземну страхову компанію у тому випадку, коли капіталом володіє один власник у повному обсязі. Іноземна страхова компанія – це компанія, 100 % капіталу якої належить іноземному інвестору і діє у власних інтересах.

Страхова колективна власність – це форма власності, яка виникає у тому випадку, коли все майно страхової компанії, вироблені страхові продукти, надані послуги, одержані доходи переходять кільком власникам страхової компанії. Колективну форму власності представляють страхові компанії, які можуть створюватися у формі господарських товариств (акціонерних, товариств з додатковою відповідальністю, повних, командитних товариств) і діяти за наявності мінімум трьох учасників [6]. В Україні, як і в більшості держав, основу страхової системи становлять страхові компанії у вигляді акціонерних товариств, які є компаніями, що створюються та діють зі статутним капіталом, поділим на певну кількість часток – акцій однакової вартості. Оплачена акція дає право її власникові на участь в управлінні товариством і отриманні частини прибутку у формі дивідендів.

Акціонерне товариство (відкрите, закрите), товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство є тими товариствами, у формі яких сьогодні можуть створюватися вітчизняні страхові компанії.

Акціонерні страхові компанії, які переважають в Україні, мають статут, у якому визначені цілі та завдання компанії, розмір статутного капіталу, порядок управління тощо. Лише акціонерні страхові компанії можуть випускати акції.

Страхові компанії у формі товариств з додатковою відповідальністю (ТзДВ) – один з видів господарських товариств, статутний капітал яких поділено на частки, визначені статутними документами. Вітчизняними страховиками, що створені у такій формі є: ТзДВ СК «Соцком-страхування», ТзДВ СК «ОЛВІ», ТзДВ СК «ПСК-Життя», ТзДВ СК «Росно Україна», ТзДВ «Іллічівська» тощо. Така організаційно-правова форма є більш доцільною для малих і середніх страхових компаній, а на європейському страховому ринку вона не представлена.

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і солідарно несуть додаткову відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном. Вітчизняною страховою компанією, яка створена у формі повного товариства є страхова компанія «Альянс».

Вітчизняне законодавство до організаційно-правових форм створення страхової компанії не зачисляє товариства з обмеженою відповідальністю, оскільки обмежений характер відповідальності учасників такого товариства (несуть відповідальність в межах їх вкладів) робить таку страхову компанію достатньо ненадійною з точки зору виконання зобов'язань.

На нашу думку, для ефективного функціонування страхової системи прийнятні такі організаційно-правові форми, які мають у своєму розпорядженні значний капітал і розраховані на тривале існування. Це – акціонерні страхові компанії.

Ще зовсім недавно страхова система України була важкодоступною для іноземного капіталу. Проте сьогодні відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом, страхова система нашої країни стала відкритою для іноземного капіталу.

Колективна форма власності може формуватися за рахунок іноземного капіталу шляхом створення іноземної страхової компанії з кількома власниками або страхової компанії з іноземним капіталом. У свою чергу, страхова компанія з іноземним капіталом – це компанія не менше як з 10 % часткою іноземних інвесторів у статутному капіталі. Звідси робимо висновок, що страхова компанія з іноземним капіталом виступатиме як колективна або змішана форма власності, оскільки об'єднує капітали різних суб'єктів як вітчизняних, так і іноземних інвесторів або держави.

На кінець першого півріччя 2007 р. іноземний капітал на вітчизняному страховому ринку був представлений 30 країнами [1, с. 198]. Найбільшу частку в загальній сумі іноземного капіталу становив капітал Великобританії, Північної Ірландії, США, Польщі, Кіпру, Нідерландів, Росії, Австрії. В Україні вже працюють Allianz, Generali, AXA, PPF, Wiener Stadtische, Vienna Insurance Group, UNIQA, Fortis, ТуранАлем, «Росгосстрах». У сегменті страхування життя поширені такі компанії, як Alico AIG Life (США), вітчизняна група «ТАС» і Дженералі Гарант Страхування Життя з італійськими інвестиціями [2]. Зокрема, на перше півріччя 2007 р. походження іноземних інвестицій було наступним: Великобританія та Північна Ірландія – 21,5 %, США – 13,9 %, Польща – 12,5 %, Кіпр – 11,5 %, Австрія – 7,7 %, Нідерланди – 6,8 %, Росія – 5,1 %, інші – 21 % [5, с. 46]. Досить часто іноземні інвестори не є професійними страховиками, а офшорними інвесторами (на перше півріччя 2007 р. інвестиції з Кіпру у статутних капіталах страховиків становили 11,5 %, на 01.04.2006 р. – 6 % [4, с. 184], у 2003 р.: Кіпр – 3,5 %, Віргінські острови – 0,3 % [5, с. 46]).

Державна власність є основою економіки України. Навіть після проведення приватизації її питома вага є досить значною. До державної власності в Україні згідно із Законом України «Про власність» належать загальнодержавна, республіканська власність і власність адміністративно-територіальних одиниць (комунальна власність).

Створення державних страхових компаній є формою втручання держави у діяльність страхового ринку. Ця форма організації страховика передбачена законодавством України і практично реалізована у виді кількох державних страхових компаній, що заповнюють конкретні сегменти страхового ринку (медичне страхування іноземних громадян, що в'їжджають в Україну, обов'язкове страхування від нещасних випадків на залізничному транспорті та ін.).

Закон України «Про страхування» передбачає можливість створення державних страховиків (єдиним власником яких є держава), а у їх назвах необхідно використовувати слова «державна», «національна». У багатьох країнах світу законодавство передбачає передачу державним страховим компаніям у перестраховання або співстрахування фіксований відсоток усіх або частини ризиків, що приймаються на страхування.

Державна страхова компанія – це публічно-правова форма організації страхового фонду, заснована державою. Організація державної страхової компанії здійснюється шляхом заснування її з боку держави

чи націоналізації акціонерних страхових компаній та оборнення їхнього майна в державну власність. В Україні не існує жодної державної страхової компанії, тобто компанії капітал якої на 100% належав би державі, проте є компанії з часткою держави у капіталі – ВАТ «СК «Астарт», ЗАТ «САСК «Спецексім-страх», ЗАТ «Військово-страхова компанія», ЗАТ «СК «Інтер-Поліс» та ін. [7, с. 110–111]. Про існування державної форми власності у вітчизняній страховій системі можна стверджувати, проаналізувавши обсяги державного обов'язкового страхування: у 2009 р. – 7,5 млн грн (0,04% валових страхових премій), у 2010 р. – 4,9 млн грн (0,02% валових страхових премій), у 2011 р. – 4,5 млн грн (0,02% валових страхових премій), у 2012 р. і 2013 р. – відсутнє. Зменшення обсягів страхових премій за державним обов'язковим страхуванням вказує на зменшення частки державної власності у страховій системі України.

До 2013 року правонаступницею Держстраху колишнього СРСР в Україні була Національна акціонерна страхова компанія «Оранта», яка здійснювала державні види обов'язкового страхування і серед акціонерів якої був Фонд державного майна України, йому належить 25%+1 акція.

Державне страхування спрямоване на забезпечення формування і розвитку ефективно функціонуючої страхової системи, створення в Україні необхідних умов для діяльності страховиків різноманітних організаційно-правових форм захисту інтересів страхувальників. Створення державної страхової компанії є формою участі держави в діяльності страхового ринку.

Висновки. Таким чином, в Україні страхові компанії формуються за участі не менше трьох учасників і можуть створюватися у формі господарських товариств і діяти на основі колективної форми власності. Державне страхування представлене державними і комерційними страховиками, представником страхової компанії із часткою держави у статутному фонді була Національна акціонерна страхова компанія «Оранта», яка здійснювала державні види обов'язкового страхування, проте у грудні 2013 року було застосовано до неї тимчасову адміністрацію.

Література:

1. Добош Н. М. Диверсифікація структури джерел капіталу страховиків – один з аспектів впливу на їхню фінансову стійкість / Н. М. Добош // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.4. – С. 196–201.
2. Музика О. М. Стан та тенденції розвитку страхового ринку в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Музика. – Режим доступу до ресурсу : www.nbuv.gov.ua/portal/.../246_Muzyka_19_2.pdf.
3. Шкарпова О. Особиста справа. Спецпроект «Корпоративні фінанси» / О. Шкарпова // Контракти. – 2007. – № 38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://archive.kontrakty.ua/gc/2007/38/18-spesproekt-korporativnye-finansy-lichnoe-delo.html>.
4. Пластун В. Л. Іноземний капітал на страховому ринку України / В. Л. Пластун, В. С. Домбровський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 3. – С. 182–189.
5. Гусев Ю. Иноходцы / Ю. Гусев // Бизнес. – 2007. – № 32. – С. 42–46.
6. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» від 4 жовтня 2001 р №2745-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.rada.gov.ua>.
7. Яворська Т. В. Державне регулювання страхового підприємництва в Україні : монографія / Т. В. Яворська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 420 с.